

О.В. Наскалов

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ БОЄПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН ТА ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ В УКРАЇНІ

У статті аналізуються окремі кримінологічні та кримінально-правові аспекти стратегії протидії незаконному обігу вибухових речовин, вибухових пристроїв та боєприпасів в Україні.

Ключові слова: вибухові речовини, вибухові пристрої, боєприпаси, протидія злочинності, профілактика, кримінологія, стратегії.

В статье анализируются отдельные криминологические и уголовно-правовые аспекты стратегии противодействия незаконному обороту взрывчатых веществ, взрывных устройств и боеприпасов в Украине.

Ключевые слова: взрывчатые вещества, взрывные устройства, боеприпасы, противодействие преступности, профилактика, криминология, стратегии.

In the paper several criminological and criminal-law aspects of the strategy of counteraction to illicit trafficking of explosives, explosive devices and ammunition in Ukraine are analyzed.

Keywords: explosives, explosive devices, ammunition, counteraction to crime, prevention, criminology, strategy.

Вчинення злочинів з використанням боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин становить найбільшу суспільну небезпеку. Використання таких знарядь злочину, зазвичай, носить латентну форму та призводить до великих жертв, оскільки воно має значну руйнівну силу та вчинюється загальнонебезпечним способом.

Незаконний обіг боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв в окремі країни може загрожувати стабільності і в сусідніх країнах. Наприклад, нинішня криза в Україні та Сирії дозволила злочинним групам заволодіти вогнепальною зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами, що мало наслідком не тільки потужний збройний конфлікт у самій державі, а й сприяло росту злочинності в сусідніх країнах. Події засвідчили, що в такій ситуації можливості правоохоронних органів нівелюються, а військових обмежуються.

Незаконний обіг бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин проблема, що давно вийшла за межі однієї країни та не має кордонів (контрабанда боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв тощо).

Міграція зброї, яка використовується терористами, тісно пов'язана, по-перше, з міграцією самих терористів, а по-друге, з міграцією осіб, що незаконно торгують зброєю [1].

Згідно зі статистичними даними кількість вилучених боєприпасів, вибухових пристроїв та вибухових речовин на території України протягом декількох останніх років залишається стабільно високою з тенденцією до зростання. Очевидно, це можна пояснити кількома причинами. По-перше, значну частину вилучених

боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв становлять ті, котрі незаконно потрапляють з непідконтрольної території на Сході України, де на цей час триває антитерористична операція. По-друге, необхідність забезпечення належного обліку боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв у процесі виробництва, зберігання, використання, транспортування, збуту, вилучення і знищення у зв'язку з тотальною зміною нормативно-правової бази, що регламентує їх обіг та визначає права й обов'язки державних органів, до функцій яких належить контроль за їх обігом та протидія злочинам у цій галузі. По-третє, збільшення кількості вилучених саморобних вибухових пристроїв пов'язане з відносною доступністю компонентів, що можуть бути використані для виготовлення згаданого пристрою, поєднаних з володінням спеціальними знаннями особами потенційними правопорушниками.

Бойові припаси, вибухові пристрої та речовини, як і зброя, традиційно є предметом досліджень. Суттєве зростання незаконного обігу об'єктів дослідження в останні декілька років суттєво змінило якісний склад злочинності. Озброєна злочинність є однією з основних складових організованої злочинності, що, у свою чергу, може бути пов'язана з тероризмом, – це один з найбільш небезпечних для держави та суспільства видів злочинності. Ситуація на Сході України є яскравим прикладом того, як протиправне використання зброї, до переліку якої належать також боєприпаси, вибухові пристрої та речовини, погіршує криміногенну ситуацію в державі, а також є прихованою загрозою державності в геополітичному масштабі.

Сьогодні засвідчує об'єктивну потребу в науковому пошуку нових та удосконаленні наявних кримінально-правових та кримінологічних методів протидії згаданих вище категорій злочинів. Зокрема, враховуючи незначну кількість в Україні теоретичних розробок з оперативно-розшукової діяльності щодо зазначеного питання, метою цієї статті є підвищення рівня наукової розробленості проблеми впливу незаконного обігу бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв на вчинення злочинів різної спрямованості в Україні, на підставі комплексного аналізу спеціальної юридичної літератури, що дозволить використовувати отримані наукові розробки для теоретичного забезпечення процесу протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом вибухових речовин, пристроїв та боєприпасів.

Злочини, вчинені з використанням вибухових речовин, пристроїв та боєприпасів, завдають непоправної шкоди життю і здоров'ю громадян, мають резонансний характер, посилюють страх і відчуття незахищеності в населення держави, нівелюють у суспільній свідомості зусилля держави, спрямовані на стабільний розвиток суспільства, забезпечення прав і свобод людини, створення гідних умов її життя. Свідченням цього є нинішні трагічні події на Сході України, а також низка нещодавніх терористичних актів у Франції, Єгипті, Сирії.

З огляду на наведені вище факти, міжнародне співтовариство приділяє все більше уваги загрози незаконного обігу вибухових речовин, пристроїв та боєприпасів не тільки як внутрішній проблемі окремо взятої держави, а і як суттєвому чиннику впливу на транснаціональну організовану злочинність, включаючи відмивання коштів, фінансування тероризму та створення не визнаних квазідержавних утворень.

Дослідження окремих аспектів незаконного обігу боєприпасів, вибухових пристроїв, вибухових речовин та протидії їм як окремому виду злочину в Україні вивчали такі вчені, як Б.І. Бараненко, В.П. Межевий, Т.М. Бульба, В. Голіна, О. Джужа, І. Даньшин, А. Закалюк, А. Зелінський, О.М. Ігнатов, М.Г. Колодяжний, Л.М. Кулик, А.М. Лисенко, В.І. Рибачук. Серед російських науковців – С.С. Галахов, Я. Гишинский, С. Іншаков, В.В. Лунєєв, В. Квашиш, Д.А. Корецький,

К.А. Корсаков, О.М. Коршунова, С. О. Солодовников, в американській науці – Е. Шур, Р. Кларк, В. Фокс, Р. Паркер, Л. Сігел.

Боєприпаси, вибухові пристрої та речовини в переважній більшості випадків розглядаються вченими як одна зі складових зброї в контексті вивчення питання незаконного її обігу. Метою теоретичного пошуку шляхів протидії незаконному обігу зброї є боротьба зі злочинністю та підтримання правопорядку в суспільстві. Як слушно зауважив В.В. Лунєєв, насиченість в державі зброї передбачає її неправомірне використання [2]. На думку автора, боєприпаси, вибухові пристрої та речовини варто виділити в окрему групу з метою вивчення їх незаконного обігу та пошуку оптимальних шляхів протидії їх незаконному обігу.

Вивчаючи поняття “Протидія злочинності”, варто згадати тлумачення О. Ігнатова родової ознаки “Протидії злочинності”, під якою він розуміє систему різноманітних видів діяльності та комплексних заходів (які здійснюються суспільством та державою, спрямованих на запобігання, усунення, нейтралізацію і обмеження (ослаблення) факторів, детермінуючих злочинність [3].

У статті “Протидія злочинності: поняття та сутність” О. Ігнатов розділяє діяльність з “Протидії злочинності” на низку складових: 1) кримінологічна експертиза проектів програм соціально-економічних перетворень (інших законопроектів), їхнє інформаційно-консультативне забезпечення; 2) попередження злочинів; 3) виявлення й розкриття злочинів; 4) досудове розслідування; 5) судове провадження та покарання винних за рішенням суду; 6) робота з виправлення винних; 7) нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі (за процесом їх соціальної адаптації) [4].

Як бачимо, наведений вище перелік складових “Протидії злочинності” включає в себе як кримінологічні, так і кримінально-правові методи протидії злочинності.

У контексті вивчення питання протидії незаконному обігу вибухових речовин, вибухових пристроїв та боєприпасів варто зауважити, що змістовна сторона поняття “Протидія злочинам пов’язаним з незаконним обігом вибухових речовин” автором розглядається у двох аспектах: кримінологічному та кримінально-правовому з урахуванням особливостей наведеної групи злочинів.

Кримінологічний аспект становить багаторівнева систему засобів протидії злочинам, яку формують цілеспрямовані державні та громадські заходи. Окрему увагу варто звернути на діяльність правоохоронних та інших державних органів, діяльність яких спрямована на виявлення наявних детермінант злочинності, їх усунення, ослаблення, нейтралізацію, попередження (профілактику) виникнення нових, а також заходи, спрямовані на утримання чи повернення від переходу на злочинний шлях групи суб’єктів, умови життя і поведінка яких вказують на таку можливість.

Кримінально-правовий аспект автором розглядається як діяльність спеціальних суб’єктів правоохоронних органів з виявлення й розслідування злочинів, встановлення винних осіб і притягнення їх до відповідальності згідно з чинним законодавством. Згадана діяльність складається з багатьох компонентів, зокрема: оперативно-розшукової діяльності та слідчих дій на етапах досудового розслідування та судового провадження в рамках кримінального провадження, а також подальшого виконання рішення суду. Розглянемо деякі кримінологічні аспекти, що спрямовані на протидію злочинам, пов’язаним з незаконним обігом вибухових речовин, вибухових пристроїв та боєприпасів.

В українській та іноземній кримінологічній науці існує широкий спектр кримінологічних стратегій, спрямованих на забезпечення стабільності, плановості, спрямованості, безпосередності і послідовності в розробці концепцій та

їх диференціацію за рівнями та сферами застосування в боротьбі зі злочинами, пов'язаними з незаконним обігом вибухових речовин, пристроїв та боєприпасів. Вони служать фундаментом для довгострокових і перспективних планів діяльності спеціальних суб'єктів. Ця діяльність об'єднує в собі фундаментальні надбання науки з новітніми дослідженнями та розробками в поєднанні з організацією практичної діяльності шляхом впровадження новітніх методик та розробок з конкретизацією засобів протидії визначеному виду злочинів. Успіх реалізації довгострокової кримінологічної політики якраз і залежить від теоретичної розробленості стратегії та механізму її практичного впровадження в діяльність спеціальних державних суб'єктів.

У нашому випадку до сфери компетенції спеціальних державних суб'єктів належить діяльність з протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин.

Стратегію протидії згаданому виду злочинів слід розглядати в широкому і вузькому значенні у прив'язці до кримінологічної діяльності на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Наприклад, на рівні держави кримінологічні стратегії реалізуються за допомогою розробки та прийняття комплексних програм протидії злочинності в державі, де визначено часові межі дії такої програми з подальшим її впровадженням на практиці.

Профілактична діяльність як кримінологічний аспект протидії злочинам пов'язаним з незаконним обігом вибухових речовин, вибухових пристроїв та боєприпасів.

Поняття профілактики злочинів включає в себе комплекс превентивних заходів, які, у свою чергу, поділяються на загальносоціальні та спеціально-кримінологічні.

До загальносоціальних заходів профілактики злочинності належать: зміни в соціально-економічній сфері, спрямовані на підвищення життєвого рівня членів суспільства, поліпшення умов їхнього життя. Стабілізація процесів в економіці та на споживчому ринку, підвищення платоспроможності широких верств населення сукупно є передумовами запобігання економічній та іншим видам злочинності.

Спеціально-кримінологічні заходи профілактики, на відміну від загальносоціальних, спрямовані на усунення криміногенних детермінант злочинності чи конкретних проявів злочинної поведінки. Ці заходи спрямовані на окремі галузі господарства, види злочинів чи групу. Згадані заходи локалізовані в просторі та здебільшого обмежені в часі стосовно сфер правового регулювання.

Зокрема, в Україні щодо злочинів, пов'язаних з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин поліцією проводяться спеціальна операція "Вибухівка", яка належить до спеціально-кримінологічних заходів. Згадана операція проводиться у визначений проміжок часу у масштабах всієї держави, носить профілактичний характер та спрямована на безоплатне вилучення з незаконного обігу вибухових речовин та пристроїв. Також у рамках операції "Вибухівка" проводиться збір та системний аналіз інформації щодо осіб, причетних до фактів незаконного виготовлення, розповсюдження шляхом передачі чи збуту, придбання, зберігання, використання боєприпасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

У деяких державах світу з метою підвищення ефективності заходів спеціально-кримінологічної профілактики проводиться оплатне вилучення з незаконного обігу в осіб за грошову винагороду боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин котрі добровільно їх здали або повідомили правоохоронним органам достовірну інформацію про них.

До особливостей механізму вчинення розглядуваних злочинів слід віднести те, що в більшості випадків для досягнення злочинних цілей суб'єкти протиправної поведінки як знаряддя злочину використовують бойові припаси, вибухові пристрої та речовини. Відсутність цих знарядь найчастіше робить неможливим або вкрай складним реалізацію злочинних намірів суб'єктів протиправної поведінки.

Позитивна динаміка зростання злочинів, пов'язаних з незаконним обігом боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв, що безконтрольно перебуває в руках населення, свідчить про недостатню координацію в діях спеціальних державних суб'єктів, до компетенції яких належить контроль за обігом заданого вище переліку об'єктів, що в підсумку безпосередньо впливає на криміногенну ситуацію як в окремих адміністративно-територіальних одиницях, так і в державі в цілому.

Суб'єкти, до компетенції яких віднесена профілактична функція, повинні нейтралізувати згадані криміногенні причини й умови, а також мінімізувати ймовірні негативні наслідки від вчинення протиправних діянь. Як згадувалося раніше, держава має свої спеціальні органи, до основних функцій яких належить виконання завдань з профілактики злочинності. До них, зазвичай, належать суди, прокуратура, поліція, фіскальна служба, органи державної безпеки, юстиції, митної та прикордонної служби та інші спеціалізовані юридичні установи.

Серед основних форм взаємодії зазначених суб'єктів у сфері протидії незаконному обігу боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв можна назвати такі: вироблення спільної стратегії боротьби зі злочинністю в цій галузі (така взаємодія повинна будуватися на основі інформаційно-аналітичної роботи, що включає аналіз, прогнозування й оцінку діяльності); організація і проведення спільних комплексних операцій з протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв; проведення постійних планових робочих зустрічей з метою підвищення координації в діях та взаємного обміну оперативною інформацією; створення єдиної міжвідомчої автоматизованої бази даних, яка дозволить накопичувати та використовувати інформацію щодо незаконного обігу боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв.

Серед суб'єктів спеціально-кримінологічного рівня профілактики головна роль належить поліції. Її роль у протидії злочинності визначається широким спектром повноважень, компетенцією, реальними можливостями для оперативно-розшукової, адміністративної та кримінально-процесуальної діяльності щодо запобігання злочинам, їх припинення, розслідування і розкриття.

З метою запобігання вчиненню злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вибухових речовин, держава через уповноважених суб'єктів реалізує комплекс превентивних заходів. Згадані заходи включають адміністративну діяльність з контролю за обігом боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, починаючи з їх виробництва і закінчуючи знищенням, з метою виключення фактів незаконного заволодіння і використання.

Кримінально-правовий аспект протидії злочинам пов'язаним з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин.

Протидія злочинам, пов'язаним з незаконним обігом вибухових речовин, як згадувалося раніше, передбачає діяльність спеціальних суб'єктів правоохоронних органів з виявлення й розслідування злочинів, встановлення винних осіб і притягнення їх до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Нижче розглянемо оперативно-розшукову діяльність та слідчі дії як окремі аспекти кримінально-правової діяльності.

З метою поліпшення оперативної обстановки, попередження та запобігання вчиненню досліджуваної групи злочинів оперативні працівники повинні, насамперед, спрямувати свої зусилля на недопущення надходження бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин до злочинних елементів.

Завдання оперативних підрозділів під час протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин (враховуючи високу ступінь їх суспільної небезпеки), є їх попередження шляхом створення умов, що унеможливають їх учинення, тобто перекриття каналів надходження до злочинців. Для реалізації цього важливого завдання правоохоронці повинні досконало знати джерела їх можливого походження.

У першу чергу, до відомостей, що становлять оперативний інтерес під час протидії групі злочинів, що досліджуються, слід віднести інформацію про причини та умови, які сприяють їх учиненню. Таких причин та умов багато, але обмежений обсяг наукової статті та її мета дозволяють нам розглянути лише деякі, що пов'язані з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин. Зокрема, до таких причин та умов належать: недоліки в організації та функціонуванні системи державного контролю за обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв, порушення правил їх обліку та охорони, а також правил зберігання особами, які мають їх у власному або службовому використанні, що призводить до потрапляння їх до незаконного обігу.

Наприклад, А.М. Лисенко наводить такий перелік найбільш поширених джерел надходження бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин до незаконного обігу, а саме:

- 1) контрабанда з країн ближнього та дальнього зарубіжжя;
- 2) придбання бойових припасів, вибухових пристроїв та речовин в осіб, що проходять військову службу, працюють на підприємствах оборонної промисловості, військових складах;
- 3) придбання вибухових речовин у “чорних археологів”, які розшукують їх у районах бойових дій часів Великої Вітчизняної війни;
- 4) придбання вибухових пристроїв та речовин у робітників гірничо-видобувної промисловості;
- 5) придбання саморобних вибухових пристроїв в осіб, що підпільно їх виготовляють;
- 6) самостійне виготовлення вибухових пристроїв;
- 7) придбання вибухових речовин металної дії (чорного та бездимного пороху) в офіційних магазинах, що здійснюють торгівлю ними;
- 8) заволодіння бойовими припасами, вибуховими речовинами та пристроями шляхом їх викрадення.

А.М. Лисенко зауважив, що для збувальника не має суттєвого значення, з якою метою придбаються бойові припаси, вибухові пристрої або речовини.

У більшості випадків збувальник не знає, для чого вони потім будуть використовуватися, головне для цієї категорії осіб – незаконне отримання прибутку від їх збуту [5].

Наведену вище аргументацію потрібно враховувати під час отримання оперативної інформації про факти підшукування або придбання зазначених знарядь злочину та під час подальшої її перевірки. Аналіз практичної діяльності оперативних підрозділів щодо боротьби зі злочинами, пов'язаними з незаконним обігом боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв, свідчить, що вона потребує подальшого вдосконалення. Оперативним працівникам, до компетенції яких входить цей напрям роботи, необхідно будувати свою роботу не від учиненого

злочину, а від злочинця. Такій підхід дозволить своєчасно виявляти злочинні діяння, пов'язані з незаконним обігом боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв, що готуються, та попереджувати їх, запобігаючи таким чином загибелі людей та нищенню майна. У більшості випадків виявити осіб, що готуються до вчинення зазначених злочинів, найлегше під час пошуку та придбання ними бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв. Це пов'язано з тим, що на цій стадії вчинення злочину коло осіб, обізнаних із підготовкою вчинення злочину з використанням боєприпасів, вибухових пристроїв чи речовин або з можливістю вчинення такого злочину, значно розширюється. Так, наприклад, якщо злочинець або група злочинців уже мають необхідні для вчинення злочину знаряддя, то виявити такий злочин на стадії підготовки та попередити його дуже складно. Тому, як свідчить практична діяльність, у більшості випадків попередження таких злочинів має випадковий характер, що обумовлено витоків інформації про підготовку до вчинення злочину від самих злочинців, але, враховуючи досить високий професіоналізм, властивий цій категорії осіб, це мало ймовірно.

У ст. 14 Кримінального кодексу України зазначено, що готуванням до злочину є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину [6].

Наведені обставини роблять дуже актуальним налагодження роботи з оперативного перекриття осіб та об'єктів, що пов'язані з обігом бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв, та своєчасної перевірки отриманої інформації про придбання або спробу придбання зазначених знарядь. Така перевірка повинна проводитися дуже ретельно, що дозволить визначити достовірність отриманої інформації, її повноту та можливість подальшого використання в попередженні, запобіганні та розкритті досліджуваної групи злочинців. Отримана інформація про вид та кількість одиниць бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв, що підшукують або придбали злочинці, дозволяє висунути версії про спосіб вчинення запланованого злочину, кількість осіб, що входять до злочинної групи чи організації, рівень їх підготовки, обсяг їх фінансування та матеріальної забезпеченості і, як наслідок, рівня їх суспільної небезпеки. Усі перераховані обставини дозволяють оперативним працівникам застосовувати адекватні заходи реагування на отриману інформацію про злочинну діяльність.

Слідчі дії як окремі аспекти кримінально-правової діяльності.

Говорячи про слідчі дії з протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин, варто зауважити, що такі дії можуть бути реалізовані як процесуальний, так і не процесуальний захід.

До процесуальних належать заходи, які впливають з чинного кримінально-процесуального законодавства. До не процесуальних заходів варто віднести виступи слідчого на зборах державних органів, громадських організацій за матеріалами кримінальних справ; бесіди з посадовими особами та представниками громадськості; читання лекцій та організація бесід; висвітлення у засобах масової інформації найрезонансніших справ, пов'язаних з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин.

Отже, заходи кримінологічної та кримінально-правової протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин, уповноважені суб'єкти мають проводити не від вчиненого злочину, а від злочинця. Така діяльність повинна носити превентивний характер щодо можливості вчинення протиправного діяння, а не реакцією на фактично вчинені злочини. Робота правоохоронних органів, зокрема новоствореної поліції України, має бути

спрямована на пошук, виявлення, фіксацію та вилучення боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв, що перебувають поза правовим полем обігу, а також вчиняти профілактичні заходи, спрямовані на усунення джерел їх надходження. Особливу увагу варто звернути на залучення оперативних підрозділів на етапі збору та аналізу інформації, що може становити оперативний інтерес щодо незаконного обігу боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Солодовников С.А.* Терроризм и организованная преступность : монография / С.А. Солодовников. – М. : “Закон и право”, 2008. – С. 176.
2. *Лунеев В.В.* Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В.В. Лунеев. – М., 1997. – С. 230.
3. *Ігнатів О.М.* Роль та місце засобів кримінально-правового впливу в механізмі протидії злочинності / О.М. Ігнатів // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – № 55. – С. 466–471.
4. *Ігнатова О.М.* Протидія злочинності: поняття та сутність / О.М. Ігнатова // Юридична Україна. – 2009. – № 3. – С. 92–97.
5. *Лисенко А.М.* Вплив незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин на вчинення злочинів терористичної спрямованості / А.М. Лисенко // Право та безпека. – 2010. – № 4 (36). – С. 194–196.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Отримано 02.12.2015